

Ūdens, ko padzerties. *International Summit of The Book 2016*

Baiba Īvāne-Kronberga

Gada izskaņā, 2. un 3. novembrī, man bija lieliska iespēja piedalīties 5. Starptautiskajā grāmatniecības samītā (*The 5th International Summit of the Book 2016: Words are all we have. The Book: History, Knowledge & Technology. The Voyage*). Šogad kongress notika Īrijas pilsētā Limerikā – tā iedzīvotāju skaita ziņā ir trešā lielākā Īrijas pilsēta, kas atrodas Šenonas upes krastos. Tā kā abas konferences dienas bija ļoti noslogotas, no pilsētas neredzēju daudz – pašu centru varētu definēt kā Vecrīgas un Liepājas sajaukumu – mazas, bruģētas ieliņas, vējaina noskaņa, daudz veikalu un kafejnīcu. Nakšņoju mazā centra viesnīcā, manas istabiņas logi bija vērsti uz vienu no pilsētā iecienītiem krodziņiem – tā bija lieliska un vienlaikus nogurdinoša iespēja pavisam dzīvi izjust, ka ģriem patīk ballēties – skaļi, lielāko nakts daļu un arī darba dienās.

Protams, dzirdēju skanam arī latviešu valodu, un prombraukšanas dienā viesnīcas recepcijas puisis man jautāja: „*Are you from Latvia? Me to!*” (Vai esat no Latvijas? Es arī!). Pārgājām uz latviešu valodu, un bija jauki papļāpāt – izrādās, jaunais vīrietis studē Limerikas Tehnoloģiju universitātē, mācībām un iztikšanai naudu pelnot mazajā viesnīcīnā. Saruna bija mazliet mierinoša arī cita apstākļa dēļ – plkst. 5.00 no rīta biju pasūtījusi taksi, lai nokļūtu uz savu mājuplidmašīnu Šenonas lidostā – apmēram 35 minūšu braucienā no Limerikas centra, taču, kādu laiku velti gaidījusi, zvanīju šoferim un sev par šausmām konstatēju, ka viņš ir sapratis – lidostā jābūt 17.00! Par laimi, viss beidzās labi – Šenonas lidosta ir maza, tāpēc nebija nekādu aizķeršanos ar drošības kontroli un citām lidostas procedūrām. Un kas gan tas būtu par braucienu, ja nebūtu piedzīvots neviens nervus kutinošs mirklis!

Bet tagad par pašu samitu

Summit of The Book ir viens no pasaules prestižajiem grāmatniecības notikumiem. Aizsācies Vašingtonā, tas organizēts Singapūrā, Parīzē, Aleksandrijā Ēģiptē un šogad Īrijas pilsētā Limerikā. 2017. gadā tas notiks Rumānijas galvaspilsētā Bukarestē. Šogad samits organizēts, sadarbojoties Amerikas Savienoto Valstu Kongresa bibliotēkai un nozīmīgākajām Īrijas, Ziemeļīrijas, Skotijas, Velsas un Anglijas bibliotēkām un informācijas institūcijām. Viens no pasākuma atbalstītājiem ir IFLA – Starptautiskā bibliotēku asociāciju un institūciju federācija. Konferences divās dienās no katedras savus referātus lasīja delegāti no Āfrikas, ASV, Ženēvas, Apvienotās Karalistes, Somijas, Latvijas, Ēģiptes, Apvienotajiem Arābu Emirātiem un daudzajām Īrijas informācijas institūcijām.

Šī gada konferences vadmotīvs bija: *Vārdi ir viss, kas mums pieder. Grāmata: Vēsture. Zināšanas un tehnoloģijas. Ceļojums. Un tieši tādas arī bija abas konferences dienas – ceļojums laikā. Daudz vēstures, daudz tehnoloģiju, daudz pārdomu par to, pa kādu ceļu mēs – informācijas speciālisti – ejam, un kurp mūs aizvedīs tehnoloģijas, kas attīstās neprātīgā tempā.*

Lai gan mēdz teikt, ka papīrs pacieš visu, šī raksta ietvaros mēģināšu ieskicēt tikai dažus, manuprāt, būtiskus un interesantus Īrijā apspriestus tematus. Par visu pārējo – priecāšos atbildēt klātienē!

Digitālais ūdens

Visharizmātiskākais un iedvesmojošākais samita runātājs bija Ēģiptes Aleksandrijas bibliotēkas direktors Dr. Ismails Seregeldins. Starp citu, septembra sākumā Dr. I. Seregeldins viesojās Latvijā, viņa uzstāšanās Latvijas Universitātē apskatāma [šeit](#).

Dr. I. Seregeldins ieskicēja mūsdienu informācijas attīstības tendences caur vēstures prizmu. Savā runā Aleksandrijas bibliotēkas direktors atgriezās tajos tālajos laikos, kad vēl rakstīja uz pergamenta ruļļiem, tajos laikos, kad grāmata (tāda, kādu mēs to pazīstam šodien) bija vien neticama nākotnes tehnoloģija. Kādu laiku, pamazām attīstoties grāmatas formātam, divas atšķirīgas tehnoloģijas – pergamenta tīstokļi un grāmatas – pastāvēja līdzās, un, ļoti iespējams, arī tajos laikos pastāvēja paaudžu un tradīciju sadure. Tradicionālās skolas piekritēji, visticamāk, mēdza skeptiski noraudzīties uz niekošanas ar tādu nepierastu teksta formātu kā grāmata. Tāpat kā mēs nereti nespējam pierast pie grāmatas dažādajām elektroniskajām versijām. Arī man pierastāka šķiet taustāmā grāmata – ar savu īpašo skaņu, pāršķirot lapu pēc lapas, ar savu smaržu, ar nepārredzamajiem arhīvu plauktiem, kur gadu desmitiem kopā sadzīvo teksti, putekļi un īpašā, noslēpumaino un vēl neatklāto zināšanu garša.

Taču laiks iet uz priekšu. Es nedomāju, ka grāmata – tāda, kādu mēs to redzam šodien – izzudīs. Taču mēs nedrīkstam novērtēt par zemu tās iespējas, ko mums dod zinātnes attīstība. Bērni, kas ir piedzimuši digitālajā laikmetā, patīk mums tas vai ne, arī pasauli redz pavisam citādi. Un, iespējams, viņiem elektroniskais grāmatas formāts būs tas īstais un pierastais – iespējams, viņi, jau pieauguši, ar nostalgiju atcerēsies tos laikus, kad vakarā pirms gulētiešanas zem savas siltās segas palīda ar telefonu vai planšeti un lasīja. Un nav jau tā, ka bērni neko citu nedara, kā spēlēt spēlītes vai piepilda savu dzīvi sociālajos tīklos. Tāpat kā visos laikos, arī šodien ir grāmatu tārpi, ir aizrautīgie lasītāji, slinkie lasītāji un ir visa pārējā tik dažādā un skaistā dzīve!

Dr. I. Seregeldins uzsvēra: ir skaidrs tas, ka informācijas tehnoloģijas mūsu sabiedrību maina neatgriezeniski, taču tajā pašā laikā mums ir jātic jaunatnei. Interneta un mobilā telefona laulība ir pilnībā izmainījusi mūsu dzīvi, taču e-lasīšanas paradumu ienākšana ikdienā nav nekas nosodāms.

Visskaistākais salīdzinājums, ko I. Seregeldins izteica savas runas laikā, bija saistīts ar mūsu, bibliotekāru un citu informācijas institūcijās strādājošo, misiju šodienas informācijas pārbagātajā laikā. Viņš salīdzināja piekļuvi informācijai ar ūdeni. Ūdens ir vitāli svarīgs mūsu dzīvošanai. Un tieši tikpat svarīga ir pieeja informācijai. Ja agrāk mēs varējām iegūt necīgu informācijas daudzumu – tikai tik daudz, it kā mums uz mēles ar pipeti uzpilinātu vien pāris ūdens pilienus, tad šobrīd esam nonākuši otrā galējībā. Informācijas ir tik daudz, it kā pret mums būtu pavērsta ugunsdzēsēju šļūtene. Mēs esam viscaur slapji, informācijas plūsma ir tik spēcīga, ka spēj mūs nogāzt no kājām. Bet pietrūkst paša galvenā – mēs nespējam padzerties.

Un te nu sākas mūsu misija. **Bibliotekāra uzdevums ir palīdzēt lasītāja glāzē ieliet ūdeni, vēl vairāk – pārliecināties, ka ūdens nav saindēts vai saduļļots. Lielā mērā mēs varam uzlabot dzeramā ūdens kvalitāti – mēs varam būt kā filtri, kas neļauj ūdenī nonākt piesārņojumam.** Dr. I. Seregeldins to izteica vienkāršā formulā:

Bibliotēka + Bibliotekāri = Zināšanas + Vērtības = Gudrība

Aleksandrijas bibliotēkas direktors, protams, pieskārās arī citiem būtiskiem jautājumiem, piemēram, kā kontrolēt bērnu un jauniešu vēlmi sevi apliecināt sociālajos tīklos, kā panākt, lai pusaudžu gadu neapdomīgās rīcības nesabojātu jauniešu turpmākās karjeras iespējas (piemēram, kailfoto sūtīšana). Kā vienīgo iespēju I. Seregeldis izvirzīja stingrākus kontroles mehānismus, sakot, ka ir jābūt tehnoloģiski izstrādātai „sarkanajai pogai”, kas tiek piespiesta neapdomīgu rīcību robežsituācijās. Jo, piemēram, pusaudža prāts nespēj izvērtēt visas iespējamās sekas, tā ir zinātniski pierādīta smadzeņu attīstības īpatnība, taču mums ir jādomā par to, kā palīdzēt bērniem un jauniešiem nepārkāpt robežas.

Digitalizācija digitalizācijas dēļ?

Daudz diskusiju tika veltītas digitalizācijai – dažādām digitālajām kolekcijām, darbam ar tām. Darbam ar datubāzēm. Savu digitalizācijas politiku ieskicēja Kongresa bibliotēkas Pasaules Digitālās bibliotēkas direktors Džons Van Oudenarens. Iesaku ikvienam ielūkoties šajā [kolekcijā](#), kas ir bagāta ne tikai no satura viedokļa, bet, manuprāt, arī lieliski vizuāli un tehnoloģiski izstrādāta – tā, lai ikvienam interesentam tā būtu saprotama.

Par digitalizācijas jautājumiem runāja arī Uldis Zariņš – Eiropas bibliotēkas (*The European Library*) direktors, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Attīstības departamenta vadītājs, uzsverot, ka šobrīd svarīgi ir risināt ne tikai digitalizācijas procesus tā pamatizpratnē – fiziski digitalizēt un padarīt pieejamu pēc iespējas lielāku datu apjomu, bet domāt par to, kā šo informāciju padarīt saprotamu. **Kā digitālajai kolekcijai pievienot nepieciešamo kontekstu, lai pieejamā informācija radītu jaunas zināšanas** (skatīt Dr. I. Seregeldina formulu). U. Zariņš runāja arī par nākotnes perspektīvu – ir jāizstrādā rīki, kas ļautu pievienot digitalizētajiem materiāliem komentārus, papildu informāciju. Ne tikai jomas speciālistiem, bet arī vienkārši interesentim. Līdzīgs projekts tiek īstenots, piemēram, Limerikas Universitātē Īrijā, kur digitalizē 18. gadsimta laikrakstu [Magazine of Magazines](#), tam papildus ir izveidota mājaslapa, kur iespējams iegūt padziļinātu informāciju, apzināt vēsturisko un kultūras kontekstu.

Ierosmes novadpētniecības darbam un profesionālajai izaugsmei

Konferencē bija plaši pārstāvētas akadēmiskās bibliotēkas, un viņu pieredze, manuprāt, ir laba ierosme arī publisko bibliotēku darbam. Sevišķi, domājot par novadpētniecības darbu. Sūsanna Duraka no *Maynooth University* stāstīja par darbu ar īpašajām bibliotēkas kolekcijām – izdevumiem, datubāzēm, retiem izdevumiem. Lai popularizētu šos krājumus, bibliotēka sadarbojas ar skolām, organizē lekcijas, kurās iepazīstina ar kādu īpašu kolekciju. Tāpat kā mums, Latvijā, arī viņiem ir kaut kas līdzīgs Muzeju naktij, kurā ikviens interesents var aplūkot to, kas ikdienā nav tik viegli pieejams. Galvenā atziņa bija tāda, ka ikvienai grāmatai, ikvienai kolekcijai, kuru mēs vēlamies padarīt interesantu bibliotēkas lietotājam, ir jābūt ar savu īpašo stāstu.

Daudzi bibliotekāri paralēli saviem ikdienas pienākumiem pievēršas arī pētnieciskajam darbam. Konferencē tika ieskicēts lielisks piemērs, kā darbs pie kāda 18. gadsimta nama arhīvu izpētes deva ne tikai daudz jaunu atklāsmju, bet arī rosināja izveidot ekskursijas programmu pa seno ēku – apkopojot nama īpašnieces un

iekārtotājās vēstules un dienasgrāmatas, tika uzburts aizraujošs stāsts par tā laika dzīvi.

Īrijas un Anglijas bibliotēkās diezgan daudzi bibliotekāri turpina mācības augstākā līmeņa studijās, gan maģistra, gan doktora līmenī. Lai gan tas nav vienkārši, akadēmiskās studijas ir lieliska iespēja bibliotekāra izaugsmei. Piedalījos arī apaļā galda diskusijā par to, kā bibliotekāriem savienot savu ikdienas darbu ar rakstīšanu – gan akadēmiskā līmenī, gan publicējoties nozares izdevumos, gan veidojot blogus publiskajās bibliotēkās.

Secinājums – lai gan ikdienas darbu gūzmā nav viegli atrast laiku papildu darbiem – pētniecībai, rakstīšanai – ir vērts tomēr mēģināt, jo tas ļauj pašam bibliotekāram palūkoties uz savu darbu no dažādām perspektīvām, tas ir veids, kā radīt jaunas idejas un jaunas zināšanas. Rakstu par projektu bibliotekāru akadēmiskās rakstīšanas veicināšanai varat izlasīt [šeit](#).

Publiskās bibliotēkas – satikšanās un iekļaušanās

Džeina Bambrika no ASV *William Paterson University* dalījās pieredzē, strādājot ar tādu lielisku projektu kā *www.bookshare.org* – digitālo bibliotēku, kurā ikviens teksts ir piemērots lasītājiem ar lasīšanas traucējumiem (piemēram, disleksiju), redzes traucējumiem vai neredzību u.c. grūtībām. Vietnē tiek piedāvāti teksti drukātā veidā, kurus iespējams arī noklausīties. Lasot katru vārdu, tas, līdzīgi kā karaoke mašīnai, iekrāso tobrīd dzirdamo, ir iespēja izvēlēties arī piemērotu burtu lielumu, braila rakstu utt. Šis kustības ideja īpaši paredzēta augstskolu studentiem, tiem, kuri lasīšanas traucējumu dēļ nevar tik viegli tikt līdzī studiju procesam. *Bookshare* piedāvā reālus risinājumus, nepārtraukti papildinot pieejamās grāmatas. Iesaku ielūkoties [šeit](#)!

Nozīmīgu samita daļu aizņēma arī pieredzes stāsti par dažādām lasīšanas veicināšanas programmām. Ja Latvijā visiem ir zināms Bērnu žūrijas vārds, tad arī Īrijā, ASV un Anglijā dažādas lasīšanas programmas ir populāras. **ASV, piemēram, *York College Library*, organizē lasīšanas programmu, kurā studenti kopīgi lasa kādu nozīmīgu grāmatu, apspriež to, mācās diskutēt par sev svarīgiem jautājumiem. Augstskolas bibliotēka tādā veidā ne tikai popularizē sevi kā socializēšanās un kultūras centru, bet nodrošina iespēju studentiem iesaistīties kopīgā intelektuālā procesā.**

Citās publiskās bibliotēkās tiek rīkoti lasīšanas klubiņi – kā bērniem, tā pieaugušajiem un senioriem. Interesanta šķita ideja par kopīgu lasīšanu vairāku bibliotēku starpā. Tiek izvēlēta kāda viena gada grāmata, kuru iespējami daudzi bibliotēkas apmeklētāji izlasa, vēlāk to kopīgi apspriežot. Mēs taču arī varētu noorganizēt kādu pārnovadu lasīšanas programmu, piemēram, kopā ar Ozolniekiem?

Bibliotēkas organizē arī vietējo jauno autoru popularizēšanas pasākumus, izvirzot kādu mazāk zināmu darbu kopīgai apspriešanai. Lasīšanas programmās iesaistās arī sabiedrībā populāri cilvēki. Piemēram, kāda lasīšanas programma kļuva ļoti populāra, jo tajā iesaistījās kāds vietējais radiodīdžejs (kaut kas līdzīgs kā mums Ufo, kas savulaik vadīja BēBē brokastis), atzīstot, ka viņš nu gan neesot nekāds lasītājs, bet viņam patīk ideja un izvēlēta grāmata. Vienu no šādiem projektiem, vasaras lasīšanas programmu Īrijas bērniem, varat apskatīt [šeit](#).

Lai ierosmēm bagāts gada noslēgums! Sagaidīsim jauno gadu ar jaunu sparū,
jaunām idejām un skaistiem mirkļiem! Ar vienmēr pieejamu tīra ūdens malku!